

**Міністерство освіти і науки України
Одеська національна академія харчових технологій**

ЛЮБАРОВ ЮРІЙ ЙОСИПОВИЧ

УДК 338.48

**РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ
ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО
СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНУ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Одеса – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник -

доктор економічних наук, доцент
ОГІЄНКО Микола Миколайович,
ВП «Миколаївська філія Київського
національного університету культури і мистецтв»,
завідувач кафедри готельно-ресторанного і
туристичного бізнесу.

.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
МЕЛІХ Олена Олександрівна,
Одеська національна академія харчових
технологій,
завідувач кафедри туристичного бізнесу та
рекреації;

кандидат економічних наук,
ПАВЛЮК Світлана Іванівна,
Миколаївський національний аграрний
університет,
старший викладач кафедри готельно-ресторанної
справи та організації бізнесу.

Захист відбудеться **15 березня 2021 р. о 13³⁰ годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05 в Одеській національній академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, аудиторія А-234.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, конференц-зала.

Автореферат розісланий **15 лютого 2021 р.**

**Вчений секретар
спеціалізованої ради**

Крупіца І.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Туризм у ХХІ ст. здобув значного розвитку й став масовим соціально-економічним явищем глобального масштабу. Швидкому поширенню туристичної активності сприяє розширення політичних, соціально-економічних, наукових, культурних та ін. зв'язків між країнами світу. Водночас розвиток масового туризму дає можливість людям розширити кругозір, нагромадити нові знання щодо культури й історії своєї й інших країн, познайомитися із історико-культурною спадщиною різних регіонів.

Туризм є своєрідним індикатором рівня і якості життя населення, сприяє збереженню історико-культурної спадщини, формуванню взаємного інтересу людей різних країн та регіонів, стабілізації міжетнічних, міжрегіональних й міжнародних відносин. Розширення масштабів туризму обумовлено переходом більшості розвинених країн на постіндустріальний етап розвитку, що спричинило як технологічні й структурно-економічні трансформації, так і ціннісні зміни.

Регіони України мають значний та різноманітний туристично-рекреаційний потенціал, зумовлений вигідним геополітичним положенням та природно-кліматичними умовами, який може бути затребуваний як на внутрішньому, так і на міжнародних туристичних ринках. Втім, кризові явища останнього часу, пов'язані із карантинною кризою, що спричинила негативні соціально-економічні процеси у всьому світі, становлять суттєві виклики розвитку й реалізації регіонального потенціалу туристичного бізнесу в Україні. Отже, необхідне формування дієвих регіональних механізмів стимулювання розвитку всіх складових туристичної сфери, що має стати передумовою реалізації потенціалу туристичної індустрії регіону. Саме регіональний підхід до дослідження й розвитку туризму дозволяє детально аналізувати соціокультурні й соціально-економічні аспекти розвитку туристичного бізнесу, сприяти ефективному використанню туристично-рекреаційного потенціалу регіонів, формуванню постіндустріального етапу розвитку економічної системи країни та регіонів.

Вченими-економістами приділяється суттєва увага дослідженню проблем регулювання та стимулювання розвитку туристичної сфери. Зокрема слід відзначити внесок у вирішення цієї проблеми таких вчених, як: Л. Агафонові, В. Азара, В. Безносюка, М. Біржакова, І. Валентюк, М. Волошина, П. Гамана, В. Євдокименка, І. Зоріна, В. Квартальнова, В. Кифяка, Т. Кисельова, М. Корецького, О. Короля, М. Крачила, Р. Ларіна, О. Любіцевої, М. Огієнка, Г. Папіряна, В. Сеніна, В. Сідорова, Е. Сокол, Ю. Стрельцова, Т. Ткаченка, В. Федорченка, А. Якимовича та ін. Проблеми сталого розвитку туризму набувають усе більшої гостроти й актуальності у працях вчених: Є. Богданова, Д. Боуена, Р. Браймера, С. Ванхілла, Д. Гільберта, О. Дуровича, І. Зоріна, В. Квартального, М. Кабушкіна, В. Козирєва, О. Копанєва, Ф. Котлера, К. Купера, О. Меліх, В. Наршtedта, С. Павлюк, Н. Раскіна, Дж. Суорбрукера, В. Федорченка, Д. Флетчера, В. Цибуха тощо.

У роботах вказаних вчених здійснено глибокий аналіз стану, перспектив та чинників розвитку туристичної сфери, обґрунтовано стратегічні напрямки та механізми її розвитку. Водночас, неповною мірою залишаються дослідженими регіональні аспекти формування й функціонування механізмів розвитку туристичного бізнесу. Недостатньо опрацьованими залишаються методичні засади аналізу регіональних туристичних ринків та оцінки ефективності регіональних стратегій та механізмів реалізації туристично-рекреаційного потенціалу. Соціально-економічна значущість означених проблем зумовили вибір теми, постановку мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою частиною програми наукових досліджень Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка, зокрема теми: «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.). Особистий внесок автора полягає у формуванні науково-практичних положень та методичних рекомендацій щодо регулювання розвитку туристичної сфери регіону.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад й розробка практичних рекомендацій з формування регіональних механізмів розвитку туристичного бізнесу як складової економічного та соціокультурного середовища регіону.

Для досягнення поставленої мети у роботі були поставлені і вирішені такі завдання:

- дослідити теоретичні аспекти теми та уточнити зміст поняття «туристично-рекреаційні ресурси регіону»;
- обґрунтувати концептуальні передумови формування регіональної політики й стратегії розвитку туристичної сфери;
- запропонувати організаційно-економічну модель регулювання розвитку туристичної сфери регіону
- удосконалити методичні підходи до оцінювання ефективності заходів щодо розвитку туристичної сфери регіону;
- розробити модель функціонування й розвитку регіонального туристичного ринку на засадах системного підходу;
- запропонувати методичні засади аналізу й оцінювання конкурентоспроможності регіонального туристичного продукту;
- розробити механізм управління інноваційною діяльністю бізнес-суб'єктів туристичної сфери регіону;
- сформулювати пропозиції щодо розвитку регіонального туристичного маркетингу.

Об'єктом дослідження є процеси організації й управління бізнес-суб'єктами туристичної сфери регіону.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти формування регіональних механізмів розвитку туристичного бізнесу як

складової економічного та соціокультурного середовища регіону.

Методи дослідження. Науковий базис дослідження становили діалектичний метод пізнання, положення економічної теорії та регіонально-адміністративного менеджменту, наукові здобутки вітчизняних і іноземних вчених з питань розвитку туристичної індустрії.

У процесі дослідження було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання: системний підхід (при визначенні об'єкту і предмету дослідження, дослідженні їх системної взаємодії та структурних зв'язків); методи статистичного спостереження (при вивченні структурних та динамічних параметрів розвитку туристичної сфери регіонів); методи опису й порівняння (при визначенні властивостей туристичної сфери регіону, узагальненні й систематизації даних); аналітичний і синтетичний методи (при визначенні складу факторів розвитку туристичної сфери регіону); метод абстрагування (при створенні наочних образів); метод індукції (при визначенні складових процесу управління динамічними й структурними змінами у туристичній сфері регіону); дедуктивний метод (при формулюванні висновків й рекомендацій); економіко-математичні методи (при побудові моделей регіонального туристичного ринку й моделей управління його розвитком).

Інформаційну базу дисертаційного дослідження становили законодавчі та інші нормативні акти України, офіційні дані Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Миколаївській області, наукова література з питань розвитку туризму, звітні дані бізнес-суб'єктів туристичної сфери, власні спостереження дисертанта.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад і розробці практичних рекомендацій з формування регіональних механізмів розвитку туристичного бізнесу як складової економічного та соціокультурного середовища регіону. Наукова новизна найважливіших результатів дослідження розкривається у таких положеннях:

вперше:

- розроблено механізм управління інноваційною діяльністю бізнес-суб'єктів туристичної сфери регіону та оптимального використання й нагромадження регіонального туристично-рекреаційного потенціалу, що ґрунтується на методичних засадах багатокритеріального аналізу факторів впливу на інноваційний потенціал бізнес-одиниць;

удосконалено:

- методичні підходи до оцінювання ефективності заходів щодо розвитку туристичної сфери регіону за критеріями збільшення прибутку від туристичної діяльності, обсягу податкових надходжень та інвестиційних доходів, що дозволяє оцінити економічну, соціальну та бюджетну ефективність реалізації заходів концепції розвитку регіональної туристичної сфери;

- методичні засади аналізу й оцінювання конкурентоспроможності регіонального туристичного продукту на засадах визначення його споживчої корисності за допомогою мультиатрибутивної моделі, яка дозволяє визначити

корисність кожної ключової характеристики туристичного продукту та його сукупну корисність, що виступає критерієм конкурентоспроможності;

- модель функціонування й розвитку регіонального туристичного ринку на засадах системного підходу, яка ґрунтується на універсальній системі кількісних та якісних показників, що всебічно характеризують регіональний туристичний ринок, й дає можливість оцінювати рівень використання туристично-рекреаційного потенціалу регіону, планувати та прогнозувати процеси сталого розвитку туристичної сфери регіону;

дістали подальший розвиток:

- визначення змістового навантаження поняття «туристично-рекреаційні ресурси регіону», що сформульоване як сукупність всіх ресурсів території, як природних, так і штучно створених, які допомагають здійснювати туристично-рекреаційну діяльність в регіоні, тобто реалізувати функції туристичної сфери, зокрема: рекреаційну, соціокультурну й економічну (господарську);

- концептуальні передумови формування регіональної політики й стратегії розвитку туристичної сфери, зокрема визначено систему цілей; об'єкт та предмет туристичної політики, склад суб'єктів та базові інструменти її реалізації;

- організаційно-економічна модель регулювання розвитку туристичної сфери регіону, яка має у складі алгоритм формування й реалізації цільових галузевих програм;

- пропозиції щодо розвитку регіонального туристичного маркетингу, зокрема розроблено модель управління позиціонуванням регіону та регіонального турпродукту на ринку і сталим розвитком туристичної сфери регіону із використанням системно-маркетингових інструментів стимулювання в'їзних туристичних потоків.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання отриманих теоретико-методичних положень й практичних рекомендацій з формування регіональних механізмів розвитку туристичного бізнесу як складової економічного та соціокультурного середовища регіону загальнодержавними, регіональними та місцевими органами влади та місцевого самоврядування при розробці національних та регіональних стратегій й програм розвитку туризму, у діяльності підприємств і організацій туристичної сфери, у процесі підготовки фахівців з регіонального та туристичного менеджменту.

Пропозиції й рекомендації дисертанта використовуються у практичній діяльності Херсонської обласної ради (довідка № 36-012-153/11 від 08.02.2019 р.), Миколаївського обласного фонду розвитку і підтримки громадських ініціатив (довідка № 81 від 22.05.2019 р.), Миколаївської обласної організації спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні (довідка №12/3-25 від 18.03.2020 р.), ТОВ «Алвона-Пленет» м.Одеса (довідка № 89 від 11.06.2019 р.), ТОВ «Агенція «Авентур» м.Харків (довідка № 218 від 19.08.2020 р.), ТОВ «Готельно-ресторанний комплекс «Вікторія» м.Харків (довідка № 19/22 від 22.09.2020 р.), ТОВ «Мейлі Тур» м.Миколаїв (довідка №

18-10 від 17.11.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, що виносяться на захист, були отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використовувалися лише ті ідеї та положення, які були отримані особисто здобувачем. Особистий внесок автора в публікаціях, виконаних у співавторстві, конкретизовано в списку опублікованих праць в авторефераті.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднені автором на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях серед яких найбільш важливими були: всеукраїнська науково-методична конференція «Слобожанський гуманітарій – 2018» (Харків, ХНТУСГ, 30 березня 2018 р.); V всеукраїнська науково-практична конференція «Шляхи підвищення конкурентоспроможності соціально-економічної системи країни» (м. Миколаїв, 27 листопада 2019 р.); IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція присвячена 90-річчю ХНТУСГ ім. Петра Василенка «Управління розвитком соціально-економічних систем: збірник матеріалів» (м. Харків, 08 жовтня 2020 р.); III міжнародна науково-практична конференція «Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Лондон (Великобританія), 07 листопада 2020 р., дистанційно); IV міжнародна науково-практична конференція «Інтеграція світових наукових процесів як основа суспільного прогресу» (м. Київ, 27-28 листопада 2020 р.).

Публікації одержаних результатів. Основні результати дисертації висвітлено в 15 наукових працях, опублікованих автором, загальним обсягом 3,92 у.д.а., в тому числі особисто автору належить 2,49 у.д.а. У фахових наукових провідних виданнях опубліковано 11 статей обсягом 3,48 у.д.а.

Обсяг та структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, викладена на 185 сторінках основного тексту, містить 12 таблиць, 30 рисунків. Список використаних літературних джерел містить 115 найменувань на 12 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні засади розвитку туристичного бізнесу як складової економічного та соціокультурного середовища регіону» досліджено явище туризму у економічному та соціокультурному просторі; виявлено проблеми інтеграції туристичної індустрії регіонів України у світовий економічний простір, визначено напрямки й бар'єри регіонального розвитку туристичної індустрії.

Туристична індустрія є складним міжгалузевим соціально-економічним комплексом, який включає в себе цілий ряд підприємств й організацій, які об'єднані спільними цільовими настановами, господарськими зв'язками, використанням природно-ресурсного, людського та ін. потенціалу певної території, які націлюють свою діяльність на задоволення різноманітних

туристичних потреб туристів (фізичних й юридичних осіб – об'єктів туристичної діяльності). Туристичний продукт є комплексом послуг підприємств й організацій туристичної індустрії, сформований виробником/продавцем на вимогу туриста із урахуванням його специфічних потреб й вимог.

В результаті дослідження «туристично-рекреаційні ресурси регіону» визначено як сукупність всіх ресурсів території, як природних, так і штучно створених, які допомагають здійснювати туристично-рекреаційну діяльність в регіоні, тобто реалізувати функції туристичної сфери, зокрема: рекреаційну, соціокультурну й економічну (господарську). Склад туристичних ресурсів регіону наведено на рис. 1.

Рис. 1. Складові туристично-рекреаційних ресурсів регіону

Напрямки й інтенсивність використання туристично-рекреаційних ресурсів регіону зумовлюються низкою чинників, які формують умови соціально-економічного розвитку території регіону: соціально-економічні; суспільно-політичні; природно-кліматичні; екологічні; чинники взаємодії регіону із ближнім й дальнім зовнішнім оточенням.

Туристична сфера регіону функціонує у певному інституційному середовищі, яке робить суттєвий вплив на формування й реалізацію ресурсного потенціалу туристичної сфери регіонального господарства. Структура інститутів регіональної туристичної сфери включає у себе такі основні групи: інститути туристичного бізнесу й спеціалізованої інфраструктури; атрактивні інститути; інститути розвитку туристичної індустрії; інститути державного регулювання туристичної сфери. Визначено бракуючі складові у структурі системи інституційного забезпечення розвитку регіональної туристичної сфери.

Встановлено, що більшість з бар'єрів на шляху розвитку регіональної індустрії туризму системи пов'язана із недостатнім рівнем розвитку як загальної, так і спеціалізованої туристичної інфраструктури. Виділено такі недоліки: недостатня кількість якісних засобів розміщення туристів із сучасним рівнем комфорту та обслуговування; порівняно висока вартість туристичних послуг; недостатня матеріально-технічна оснащеність і пропускна спроможність об'єктів туристичної інфраструктури.

Для подолання бар'єрів розвитку регіональної туристичної сфери необхідно прикладати зусилля у напрямку: формування та впровадження організаційно-економічних механізмів по залученню інвестицій у туристичну інфраструктуру регіону; підвищення кількості та якості об'єктів туристичної інфраструктури регіону; підвищення привабливості та конкурентоспроможності туристичного продукту регіону; збільшення потоку туристів, залучення повторних потоків туристів.

Визначено концептуальні передумови формування регіональної політики й стратегії розвитку туристичної сфери (рис. 2).

Рис. 2. Формування регіональної туристичної політики

Головну мету регіональної туристичної політики визначено як розвиток конкурентоспроможної туристичної сфери регіону, здатної розробити та запропонувати національному та світовому ринку унікальний турпродукт високої якості. Метою другого порядку є динамічний розвиток внутрішньо регіонального й в'їзного туризму. Визначено склад завдань та механізмів програми розвитку туристичної сфери регіону.

У другому розділі «Методичні засади регіонального розвитку

туристичного бізнесу» досліджено вплив геополітичного положення та соціально-економічного стану Миколаївської області на розвиток регіональної туристичної сфери, визначено методичні засади аналізу й оцінювання конкурентоспроможності регіонального туристичного продукту, розроблено моделі функціонування регіонального туристичного ринку.

Аналітичне дослідження показало, що Україна стає все більш популярним напрямком для іноземних туристів, про що свідчить статистика відвідування країни за останні роки. Спостерігається тенденція зростання надходжень від туристичної діяльності. Найбільш привабливими DESTINATION для іноземних туристів є Карпати, а також Київ, Львів, Одеса та Чернігів. Стабільно користуються попитом курорти Чорного моря. У регіональному розрізі у розвитку туристичної індустрії лідирує м. Київ, Дніпропетровська, Львівська, Одеська, Харківська, Київська області.

В результаті дослідження впливу геополітичного положення та економічного стану Миколаївської області на розвиток регіональної туристичної сфери визначено, що область володіє значним потенціалом розвитку туристично-рекреаційного комплексу, що визначається її унікальним географічним положенням та сприятливим помірно-континентальним кліматом.

Обсяги туристичного збору в регіоні постійно зростають (рис. 3).

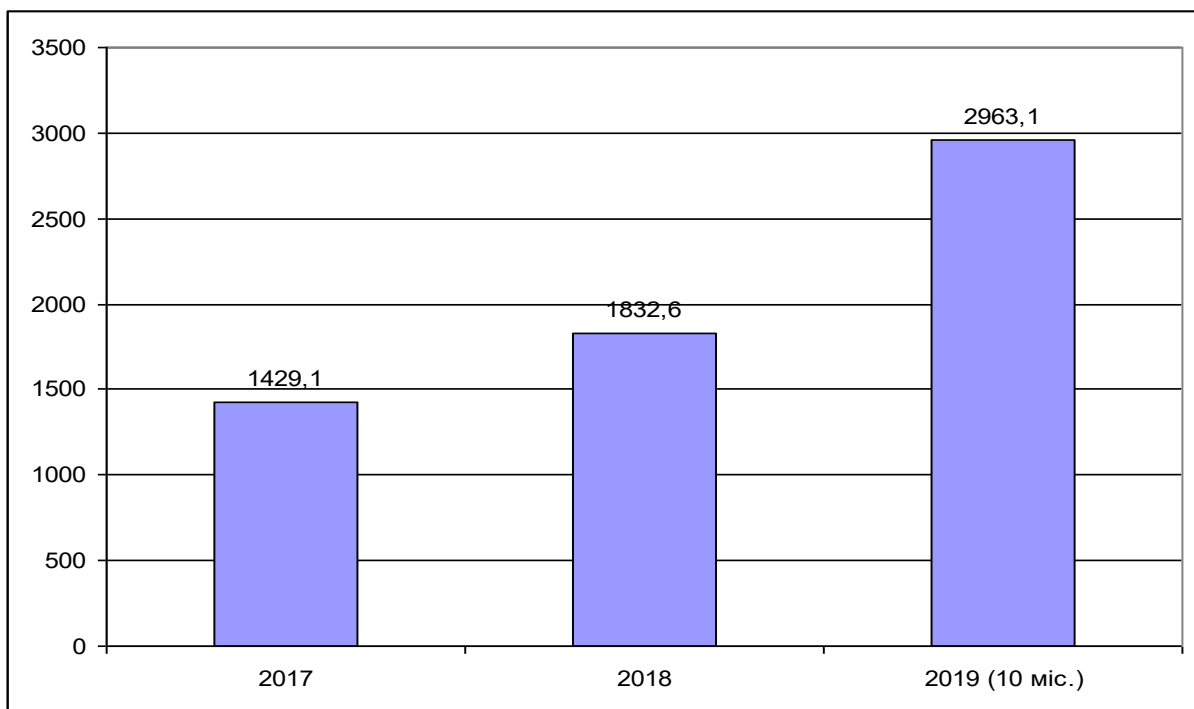

Рис. 3. Динаміка туристичного збору у Миколаївській області, тис. грн.

Втім, туристична галузь Миколаївської області та м. Миколаєва є недостатньо розвиненою. За результатами SWOT-аналізу визначено, що найбільш вагомою причиною неповного використання наявного туристично-рекреаційного потенціалу є невідповідність матеріально-технічної бази більшості регіональних туристично-рекреаційних об'єктів сучасним вимогам. Основними причинами, що негативно впливають на конкурентоспроможність

туристичного продукту Миколаївщини є такі: порівняно високі ціни на товари й послуги для туристів; низький якісний рівень обслуговування туристів; недостатня нерозвиненість транспортного обслуговування та ін.

У регіоні відсутня системна регіональна політика розвитку туристичної сфери. Для стимулювання розвитку туристичної індустрії регіону необхідно керуватися принципами стратегічного планування та наступності, конкретно встановлювати орієнтири із урахуванням перспективних потреб туристичної сфери, застосовувати сучасні механізми бюджетування й контролю за цільовим використанням коштів для досягнення першочергових цілей розвитку. Нагальними є проблеми фінансування розвитку туристичної індустрії та рекреаційних об'єктів, збільшення надходжень з позабюджетних джерел, залучення внутрішніх та іноземних інвестицій, що дасть змогу суттєво підвищити якість регіонального туристичного продукту.

В результаті дослідження розроблені методичні засади аналізу й оцінювання конкурентоспроможності регіонального туристичного продукту на засадах визначення його споживчої корисності. Регіональний туристичний продукт описано за допомогою мультиатрибутивної моделі, побудованої на принципах теорії корисності Неймана-Моргенштерна, яка дозволяє визначити корисність кожної ключової характеристики туристичного продукту (загальний стан туристичного обслуговування; якість засобів розміщення; якість харчування; якість екскурсійного обслуговування, розваг та інших додаткових послуг) та його сукупну корисність, що виступає критерієм конкурентоспроможності.

На засадах системного підходу побудовано модель функціонування й розвитку регіонального туристичного ринку на засадах системного підходу, яка дає можливість планувати й прогнозувати процеси сталого розвитку туристичної сфери регіону, визначати її проблемні складові та оцінювати рівень використання туристично-рекреаційного потенціалу регіону (рис. 4).

Структура моделі розвитку регіонального туристичного ринку складається з блоку регіонального туристичного ринку, до складу якого входять основні й допоміжні функціональні підсистеми, та блоку встановлення цілей. Розроблена принципова схема прогнозування попиту на туристичні послуги, яка базується на комплексному системному підході й враховує увесь набір ключових факторів попиту та їх взаємозв'язків.

Сформовано концептуальну модель регіонального організаційно-економічного механізму розвитку туристичного ринку, який враховує його специфіку, виконує завдання регулювання ринку із метою досягнення прогнозованих результатів, сприяє реалізації соціально-економічного розвитку регіону, а також національної туристичної сфери.

Механізм регулювання регіонального туристичного ринку складається з трьох взаємопов'язаних блоків: регулюючий блок - нормативно-правове регулювання й встановлення цілей; блок розвитку - блок регіональні механізми регулювання розвитку туристичного ринку; інформаційно-аналітичний блок забезпечення - блок інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку

регіонального туристичного ринку.

Рис. 4. Концептуальна модель розвитку регіонального туристичного ринку

Запропоновано універсальну систему кількісних та якісних показників, які всебічно характеризують регіональний туристичний ринок, соціально-економічний потенціал й ефективність функціонування туристичної сфери регіону. Запропонована система показників оцінки розвитку туристичної сфери регіону дає можливість здійснювати моніторинг й контроль тенденцій розвитку туристичної індустрії та регіонального туристичного ринку, а також здійснювати стратегічне планування й прогнозування розвитку туризму.

Розроблено методичний підхід до оцінювання ефективності заходів щодо розвитку туристичної сфери регіону. Головним критерієм ефективності прийнято прибуток від туристичної діяльності, який формується у системі координат: доходи від в'їзного туризму; доходи від виїзного туризму (із

урахуванням відрахування частини доходів від виїзного туризму); витрати господарства регіону на розвиток туристичної сфери. Особливостями представленого методичного підходу є такі: прибуток від туристичної діяльності є частиною прибутку, сформованого у туристичній сфері, яка залишається у регіоні й використовується поза туристичною індустрією; доходи від в'їзного та виїзного туризму формуються з податкових надходжень від діяльності підприємств й організацій туристичної сфери, а також з податків, сплачуваних підприємствами пов'язаних сфер й секторів, які задіяні у обслуговуванні туристів; сума прибутків та витрат приводиться до початкового моменту часу шляхом їх дисконтування.

У третьому розділі «Стратегія та механізми розвитку туристичного бізнесу у економічному та соціокультурному просторі регіону» обґрунтовано концепцію розвитку туристичної сфери регіону, досліджено перспективи розвитку туристичної сфери регіону на засадах формування територіально-виробничих інтеграційних структур, розроблено рекомендації з формування інноваційної стратегії та механізмів розвитку туристичного бізнесу в регіоні, зроблено пропозиції щодо розвитку регіонального туристичного маркетингу.

В результаті дослідження на засадах системного підходу розроблено модель організаційно-управлінського механізму формування та реалізації стратегії сталого розвитку туристичної сфери регіону на засадах виявлення сильних і слабких сторін регіону, потенційних можливостей і загроз розвитку із урахуванням перспективних стратегічних рішень (рис. 5).

Формування й реалізація стратегії сталого розвитку туристичної сфери дозволяє зменшити руйнівний вплив негативних факторів, нівелювати слабкі сторони туристичної сфери регіону, а також підсилити переваги регіону та максимально реалізувати потенціал розвитку, що сприятиме соціально-економічному розвитку регіону та забезпечить у перспективі мультиплікативний вплив розвитку туристичної галузі на інші сфери й сектори регіонального господарства.

Сформульовано базові положення концепції розвитку туристичної сфери регіону на прикладі Миколаївської області, яка за результатами аналізу туристично-рекреаційного потенціалу має значні можливості розвитку туризму. Заходи концепції систематизовано за блоками: формування сприятливих умов для розвитку туристичної діяльності в регіоні; розвиток матеріально-технічної бази туристичної сфери регіону; розробка й просування конкурентоспроможного регіонального туристичного продукту. Ідентифіковано і деталізовано групи ризиків реалізації концепції: геополітичні, міжнародні; макроекономічні; фінансові; екологічні.

Запропоновано методичний підхід до оцінки бюджетної й соціально-економічної ефективності реалізації заходів концепції розвитку туристичної сфери регіону за складовими: збільшення податкових надходжень та інвестиційних доходів. У запропонованій методиці бюджетна ефективність оцінюється окремо за групами податків: єдиний соціальний внесок та податок

на доходи фізичних осіб; місцеві податки й збори, якими обкладаються обсяги реалізації; частина податку на прибуток підприємств й організацій, що надходить до місцевого бюджету. Розроблено модель й алгоритм оптимізації календарного плану-графіку виконання заходів концепції, критерієм оптимальності у якій виступає чиста дисконтована вартість (NPV) програмних заходів.

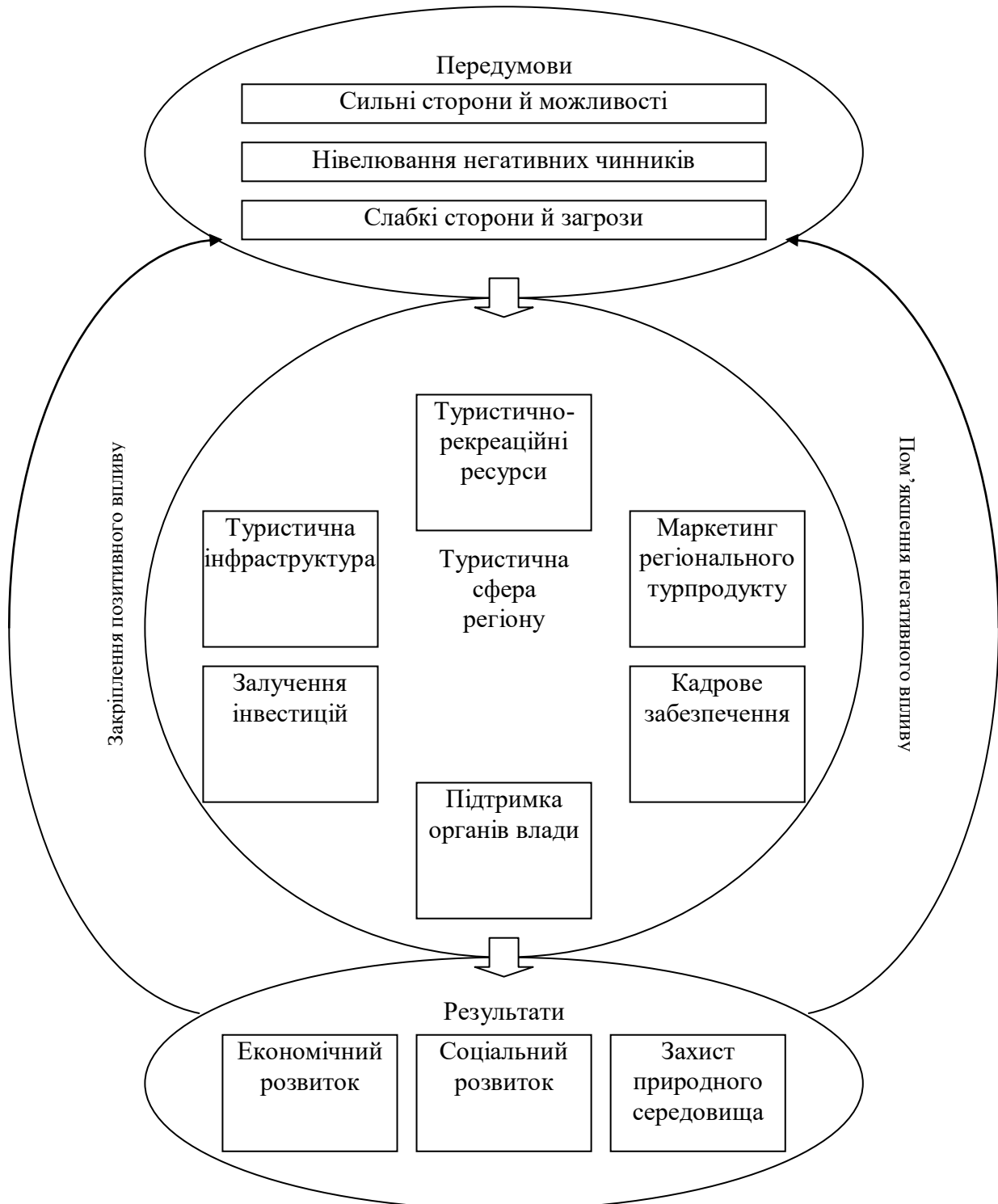

Рис. 5. Модель формування стратегії сталого розвитку туристичної сфери регіону

Сформульовано рекомендації щодо формування інноваційної стратегії

розвитку туристичного бізнесу в регіоні. Зокрема запропоновано концептуальну модель розробки й реалізації інноваційної стратегії розвитку туристичної сфери регіону на засадах державно-приватного партнерства, яка дає можливість використати потенціал суб'єктів малого й середнього туристичного бізнесу та забезпечити легалізацію їх підприємницької діяльності. Сутність концепції зводиться до того, що шляхом зниження податкового тягара та підсилення контролю держава сприятиме виходу з тіні малих та середніх суб'єктів туристичного бізнесу, досягнувши тим самим збільшення кількості платників податків у туристичній сфері. Розроблено поетапний алгоритм формування стратегії інноваційного розвитку туристичної сфери регіону на засадах державно-приватного партнерства.

Для забезпечення ефективного функціонування та розвитку туристичної сфери регіону на інноваційних засадах запропоновано механізм управління інноваційною діяльністю її бізнес-суб'єктів та оптимального використання і нагромадження регіонального туристично-рекреаційного потенціалу на основі визначення факторів ресурсного забезпечення туристичної діяльності (рис. 6).

Рис. 6. Механізм управління інноваційним розвитком регіональної туристичної сфери

Механізм управління інноваційним розвитком регіональної туристичної сфери ґрунтується на методичних засадах багатокритеріального аналізу факторів впливу на інноваційний потенціал бізнес-одиниць, зокрема методі аналізу ієрархій.

Визначено й обґрунтовано пропозиції щодо розвитку регіонального туристичного маркетингу, зокрема розроблено модель управління позиціонуванням регіону та регіонального турпродукту на ринку і сталим

розвитком туристичної сфери регіону із використанням системно-маркетингових інструментів стимулювання в'їзних туристичних потоків, які базуються на маркетингових принципах функціонування підприємств й організацій туристичної сфери регіону й органів державної влади та місцевого самоврядування, використанні нових інформаційних технологій у процесах просування на ринок й реалізації регіонального туристичного продукту.

Алгоритм дії моделі включає послідовність таких етапів: аналіз й оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону; формування сприятливих умов для розвитку туристичної сфери регіону; розвиток матеріально-технічної бази туристичної сфери регіону; формування конкурентоспроможного регіонального туристичного продукту.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на основі теоретичного узагальнення обґрунтовано новий підхід до вирішення важливого наукового і практичного завдання – формування регіональних механізмів розвитку туристичного бізнесу як складової економічного та соціокультурного середовища регіону. Отримані в результаті дослідження наукові результати дозволяють зробити такі висновки теоретичного, методичного та практичного характеру:

1. В результаті дослідження й узагальнення понятійно-термінологічного апарату, уточнено зміст поняття «туристично-рекреаційні ресурси регіону», що сформульоване як сукупність всіх ресурсів території, як природних, так і штучно створених, які допомагають здійснювати туристично-рекреаційну діяльність в регіоні, тобто реалізувати функції туристичної сфери, зокрема: рекреаційну, соціокультурну й економічну (господарську). Напрямки й інтенсивність використання туристично-рекреаційних ресурсів регіону зумовлюються низкою чинників, які формують умови соціально-економічного розвитку території регіону: соціально-економічні; суспільно-політичні; природно-кліматичні; екологічні; чинники взаємодії регіону із ближнім й дальнім зовнішнім оточенням.

2. Аналітичне дослідження впливу геополітичного положення та економічного стану Миколаївської області на розвиток регіональної туристичної сфери показало, що область володіє значним потенціалом розвитку туристичної індустрії. За період 2017-2019 рр. обсяги туристичного збору в регіоні зросли у 2,07 рази - з 1429,1 до 2963,1 тис. грн. 99% туристів прибувають у регіон із цілями відпочинку. Втім, туристична галузь Миколаївської області є недостатньо розвиненою. SWOT-аналіз показав, що найбільш вагомими причинами неповного використання потенціалу є: невідповідність матеріально-технічної бази більшості регіональних туристично-рекреаційних об'єктів сучасним вимогам; порівняно високі ціни на товари й послуги для туристів; низький якісний рівень сервісу; недостатня нерозвиненість транспортного обслуговування та ін.

3. Визначено концептуальні передумови формування регіональної

політики й стратегії розвитку туристичної сфери. Головну мету регіональної туристичної політики визначено як розвиток конкурентоспроможної туристичної сфери регіону, здатної розробити та запропонувати національному та світовому ринку унікальний туристичний продукт високої якості. Сформульовано базові положення регіональної туристичної політики: об'єкт та предмет туристичної політики, суб'єктів та базові інструменти її реалізації. Розроблено організаційно-управлінську модель формування й реалізації регіональної туристичної політики на засадах диверсифікації туристичного продукту, яка характеризує послідовність етапів реалізації регіональної туристичної політики, а також документарне супроводження процесів організації й управління туристичним продуктом.

4. Побудовано організаційно-економічну модель регулювання розвитку туристичної сфери регіону, яка має у складі алгоритм формування й реалізації цільових галузевих програм. Модель передбачає сегментацію дій щодо формування комплексу цільових програм розвитку туристичної сфери. Застосування внутрішнього алгоритму дозволить сформувати комплекс цільових галузевих програм розвитку туристичної сфери регіону. Цей комплекс структурно складається з трьох рівнів, які є взаємопов'язаними за ресурсним забезпеченням, виконавцями робіт, строками реалізації програмних заходів за блоками: НДДКР, виробництво, соціально-економічні заходи, екологія, організаційно-управлінські заходи, нормативно-правовий базис та ін.

5. В результаті дослідження розроблено методичні засади аналізу й оцінювання конкурентоспроможності регіонального туристичного продукту на засадах визначення його споживчої корисності. Регіональний туристичний продукт описано за допомогою мультиатрибутивної моделі, побудованої на принципах теорії корисності, яка дозволяє визначити корисність кожної ключової характеристики туристичного продукту (загальний стан туристичного обслуговування; якість засобів розміщення; якість харчування; якість екскурсійного обслуговування, розваг та інших додаткових послуг) та його сукупну корисність, що виступає критерієм конкурентоспроможності.

6. На засадах системного підходу побудовано модель функціонування й розвитку регіонального туристичного ринку на засадах системного підходу, яка дає можливість планувати й прогнозувати процеси сталого розвитку туристичної сфери регіону, визначати її проблемні складові та оцінювати рівень використання туристично-рекреаційного потенціалу регіону. Модель ґрунтується на універсальній системі кількісних та якісних показників, які всебічно характеризують регіональний туристичний ринок, соціально-економічний потенціал й ефективність функціонування туристичної сфери регіону, враховує специфіку регіонального туристичного ринку, виконує завдання його регулювання із метою досягнення прогнозованих результатів, сприяє реалізації соціально-економічного розвитку регіону, а також національної туристичної сфери.

7. Розроблено методичний підхід до оцінювання ефективності заходів щодо розвитку туристичної сфери регіону. Головним критерієм ефективності

прийнято прибуток від туристичної діяльності, який формується у системі координат: доходи від в'їзного туризму; доходи від виїзного туризму; витрати господарства регіону на розвиток туристичної сфери. В рамках запропонованого підходу оцінка бюджетної й соціально-економічної ефективності реалізації заходів концепції розвитку туристичної сфери регіону здійснюється за складовими: збільшення податкових надходжень та інвестиційних доходів. Розроблено модель й алгоритм оптимізації календарного плану-графіку виконання заходів концепції, критерієм оптимальності у якій виступає чиста дисконтована вартість програмних заходів.

8. Сформульовано рекомендації щодо формування інноваційної стратегії розвитку туристичного бізнесу в регіоні. Для забезпечення ефективного функціонування та розвитку туристичної сфери регіону на інноваційних засадах запропоновано механізм управління інноваційною діяльністю її бізнес-суб'єктів та оптимального використання та нагромадження регіонального туристично-рекреаційного потенціалу на основі визначення факторів ресурсного забезпечення туристичної діяльності. Механізм управління інноваційним розвитком регіональної туристичної сфери ґрунтується на методичних засадах багатокритеріального аналізу факторів впливу на інноваційний потенціал бізнес-одиниць, зокрема методі аналізу ієрархій.

9. Визначено й обґрунтовано пропозиції щодо розвитку регіонального туристичного маркетингу, зокрема розроблено модель управління позиціонуванням регіону та регіонального турпродукту на ринку і сталим розвитком туристичної сфери регіону із використанням системно-маркетингових інструментів стимулювання в'їзних туристичних потоків, які базуються на маркетингових принципах функціонування підприємств й організацій туристичної сфери регіону й органів державної влади та місцевого самоврядування, використанні нових інформаційних технологій у процесах просування на ринок й реалізації регіонального туристичного продукту.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України, у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Лагодієнко В.В., Саркісян Г.О., Любаров Ю.Й. Векторна спрямованість регіональних туристичних кластерів та їх змістовна характеристика. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*, 2018, випуск 3(78), С. 90-97. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus). (загальний обсяг – 0,29 друк. арк., особистий внесок автора – 0,09 друк. арк.: розкрито особливості формування регіональних туристичних кластерів).

2. Саркісян Г.О., Любаров Ю.Й. Інноваційний вплив на регіональні туристичні ринки. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки»*. 2020. № 1. С. 166-176. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus). (загальний обсяг – 0,41 друк. арк., особистий

внесок автора – 0,25 друк. арк.: розкрито аспекти інноваційного впливу на регіональні туристичні ринки).

3. Саркісян Г.О., Любаров Ю.Й. Напрями модернізації та регулювання конкурентоспроможного середовища на регіональних туристичних ринках. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економічні науки”*. № 3. 2020. с. 318-330. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus). (загальний обсяг – 0,50 друк. арк., особистий внесок автора – 0,3 друк. арк.: розкрито методичні аспекти оцінки конкурентоспроможного середовища на регіональних туристичних ринках).

4. Огієнко М.М., Любаров Ю.Й. Проблеми інтеграції туристичної індустрії регіонів України у світовий економічний простір. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки»*. 2020. № 1. С. 334-345. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus). (загальний обсяг – 0,45 друк. арк., особистий внесок автора – 0,25 друк. арк.: проаналізовано головні проблеми інтеграції туристичної індустрії регіонів).

5. Огієнко М. М., Огієнко А. В., Саркісян Г. О., Любаров Ю. Й. Формування інноваційної стратегії розвитку туристичного бізнесу в регіоні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр.* 2020. Вип. 6(146). С. 54-62. (загальний обсяг – 0,33 друк. арк., особистий внесок автора – 0,08 друк. арк.: обґрунтовано особливості формування інноваційної стратегії розвитку туристичного бізнесу).

6. Ужва А.М., Огієнко А.В., Любаров Ю.Й. Інноваційні напрями підвищення ефективності державного регулювання туристичної сфери регіону. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 3. С. 225 – 232. (загальний обсяг – 0,29 друк. арк., особистий внесок автора – 0,09 друк. арк.: досліджено напрями підвищення ефективності регулювання туристичної сфери).

7. Огієнко М. М., Саркісян Г. О., Любаров Ю. Й. Розвиток регіональних туристичних ринків шляхом впровадження інновацій. *Економічний простір* №164. 2020 (2). С. 152-159. (загальний обсяг – 0,29 друк. арк., особистий внесок автора – 0,09 друк. арк.: досліджено види туристичних інновацій).

8. Любаров Ю. Й. Розвиток туристичної сфери регіону на засадах формування територіально-виробничих інтеграційних структур. *Проблеми економіки*. 2020. №4. С.106-112. (0,25 друк. арк.).

9. Любаров Ю.Й. Напрямки й бар'єри регіонального розвитку туристичної індустрії. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки»*. 2020. № 2. С. 435-444. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus). (0,38 друк. арк.).

10. Любаров Ю.Й. Геополітичне положення та соціально-економічний стан Миколаївської області як фактори розвитку регіональної туристичної сфери. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економічні науки”*. № 4. 2020. с. 215-223. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus). (0,33 друк. арк.).

Статті та публікації в наукових виданнях іноземних держав:

11. A. Sarkisyan, Y. Lyubarov Latest aspects of the development of gastronomic tourism as a component of the economic and socio-cultural environment of the regions of Ukraine [Новітні аспекти розвитку гастрономічного туризму як складової економічного і соціокультурного середовища регіонів України]. *East European Scientific Journal*. Том 1 № 11(63). Jerozolimskie 85/21, 02-001 Warsaw, Poland. 2020. P.66-72. (загальний обсяг – 0,25 друк. арк., особистий внесок автора – 0,12 друк. арк.: досліджено основні економічні детермінанти сталого розвитку підприємства).

Опубліковані матеріали апробаційного характеру:

12. Любаров Ю.Й. Туристичний бізнес, як складова економічного та соціокультурного середовища регіону. Шляхи підвищення конкурентоспроможності соціально-економічної системи країни: збірник матеріалів V всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 27 листопада 2019 р.). – Миколаїв: ММІРЛ ВНЗ «Університет «Україна»», 2019. С. 50-52.

13. Саркісян Г.О., Любаров Ю.Й. Складові інноваційного туристичного бізнесу для розвитку економічного та соціокультурного середовища регіону. Управління розвитком соціально-економічних систем: збірник матеріалів Четвертої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції присвяченої 90-річчю ХНТУСГ ім. Петра Василенка (м. Харків, 08 жовтня 2020 р.). – Харків: ХНТУСГ ім. Петра Василенка, 2020. С. 59-63. (загальний обсяг – 0,16 друк. арк., особистий внесок автора – 0,08 друк. арк.: досліджено основи інноваційного туристичного бізнесу для розвитку економічного та соціокультурного середовища регіону).

14. Саркісян Г.О., Любаров Ю.Й. Інноваційні напрямки розвитку туристичного бізнесу як складової економічного та соціокультурного середовища регіону. Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку: збірник матеріалів III міжнародної науково-практичної конференції (м. Лондон (Великобританія), 07 листопада 2020 р., дистанційно). – Лондон; Великобританія: ФОП КАНДИБА Т.П. С. 122-127. (загальний обсяг – 0,2 друк. арк., особистий внесок автора – 0,1 друк. арк.: розкрито основні проблеми інноваційного туристичного бізнесу).

15. Любаров Ю.Й. Туристична сфера в економічному та соціокультурному середовищі регіонів України. Інтеграція світових наукових процесів як основа суспільного прогресу: збірник матеріалів IV міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 27-28 листопада 2020 р.). – Одеса.: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2020. С. 65-67. (0,08 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Любаров Ю.Й. Розвиток туристичного бізнесу як складової економічного та соціокультурного середовища регіону. – Кваліфікаційна

наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 - розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2021.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретико-методичних засад і розробці практичних рекомендацій з формування регіональних механізмів розвитку туристичного бізнесу як складової економічного та соціокультурного середовища регіону.

Розроблено механізм управління інноваційною діяльністю бізнес-суб'єктів туристичної сфери регіону та оптимального використання й нагромадження регіонального туристично-рекреаційного потенціалу, що ґрунтується на методичних засадах багатокритеріального аналізу факторів впливу на інноваційний потенціал бізнес-одиниць. Визначено концептуальні передумови формування регіональної політики й стратегії розвитку туристичної сфери та розроблено організаційно-економічну модель регулювання розвитку туристичної сфери регіону, яка має у складі алгоритм формування й реалізації цільових галузевих програм. Удосконалено методичні підходи до оцінювання ефективності заходів щодо розвитку туристичної сфери регіону за критеріями збільшення прибутку від туристичної діяльності, обсягу податкових надходжень та інвестиційних доходів. Обґрунтовані методичні засади аналізу й оцінювання конкурентоспроможності регіонального туристичного продукту на засадах визначення його споживчої корисності. Розроблена модель функціонування й розвитку регіонального туристичного ринку на засадах системного підходу.

Ключові слова: туристична сфера регіону, туристично-рекреаційні ресурси, регіональні механізми управління, стратегічне управління, регіональний туристичний маркетинг, інноваційний розвиток.

АННОТАЦИЯ

Любаров Ю.И. Развитие туристического бизнеса как составляющей экономической и социокультурной среды региона. - Квалификационная научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 - развитие производительных сил и региональная экономика. - Одесская национальная академия пищевых технологий, Одесса, 2021.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методических основ и разработке практических рекомендаций по формированию региональных механизмов развития туристического бизнеса как составляющей экономической и социокультурной среды региона.

«Туристско-рекреационные ресурсы региона» определены как совокупность всех ресурсов территории, как природных, так и искусственно созданных, которые помогают осуществлять туристско-рекреационную

деятельность в регионе, то есть реализовать функции туристической сферы, в частности: рекреационную, социокультурную и экономическую (хозяйственную).

Определены концептуальные предпосылки формирования региональной политики и стратегии развития туристической сферы. Главная цель региональной туристической политики определена как развитие конкурентоспособной туристической сферы региона, способной разработать и предложить национальному и мировому рынку уникальный туристический продукт высокого качества. Сформулированы основные положения региональной туристической политики: объект и предмет туристической политики, субъекты и базовые инструменты ее реализации.

Построена организационно-экономическая модель регулирования развития туристической сферы региона, которая имеет в составе алгоритм формирования и реализации целевых отраслевых программ. Модель предусматривает сегментацию действий по формированию комплекса целевых программ развития туристической сферы. Применение внутреннего алгоритма позволит сформировать комплекс целевых отраслевых программ развития туристической сферы региона.

Разработаны методические основы анализа и оценки конкурентоспособности регионального туристского продукта на основе определения его потребительской полезности. Региональный туристический продукт описан с помощью модели, построенной на принципах теории полезности, которая позволяет определить полезность каждой ключевой характеристики туристического продукта и его совокупную полезность, которая выступает критерием конкурентоспособности.

На основе системного подхода построена модель функционирования и развития регионального туристического рынка на основе системного подхода, которая дает возможность планировать и прогнозировать процессы устойчивого развития туристической сферы региона, определять ее проблемные составляющие и оценивать уровень использования туристско-рекреационного потенциала региона. Модель основывается на универсальной системе количественных и качественных показателей, всесторонне характеризующих региональный туристический рынок, социально-экономический потенциал и эффективность функционирования туристической сферы региона, учитывает специфику регионального туристического рынка, выполняет задачи его регулирования с целью достижения прогнозируемых результатов, способствует реализации социально-экономического развития региона, а также национальной туристической сферы.

Разработан методический подход к оценке эффективности мероприятий по развитию туристической сферы региона. Главными критериями эффективности приняты прибыль от туристической деятельности, увеличение налоговых поступлений и инвестиционных доходов.

Предложен механизм управления инновационной деятельностью ее бизнес-субъектов и оптимального использования и накопления регионального

туристско-рекреационного потенциала на основе определения факторов ресурсного обеспечения туристической деятельности. Механизм управления инновационным развитием региональной туристической сферы основывается на методических принципах многокритериального анализа факторов влияния на инновационный потенциал бизнес-единиц.

Разработана модель управления позиционированием региона и регионального турпродукта на рынке и устойчивым развитием туристической сферы региона с использованием системно-маркетинговых инструментов стимулирования въездных туристических потоков.

Ключевые слова: туристическая сфера региона, туристско-рекреационные ресурсы, региональные механизмы управления, стратегическое управление, региональный туристический маркетинг, инновационное развитие.

SUMMARY

Lubarov Y.Y. Development of tourism business as a component of economic and socio-cultural environment of the region. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of economic sciences on a specialty 08.00.05 - development of productive forces and regional economy. - Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, 2021.

The dissertation is devoted to substantiation of theoretical and methodical bases and development of practical recommendations on formation of regional mechanisms of development of tourist business as a component of economic and sociocultural environment of region.

The mechanism of management of innovative activity of business subjects of tourist sphere of the region and optimum use and accumulation of regional tourist and recreational potential is developed, which is based on methodical bases of multicriteria analysis of factors of influence on innovative potential of business units. The conceptual preconditions of formation of regional policy and strategy of development of tourist sphere are defined and the organizational and economic model of regulation of development of tourist sphere of region which has as a part algorithm of formation and realization of target branch programs is developed. Methodological approaches to assessing the effectiveness of measures for the development of the tourism sector in the region on the criteria of increasing profits from tourism, tax revenues and investment income have been improved. Methodical bases of the analysis and an estimation of competitiveness of a regional tourist product on the bases of definition of its consumer usefulness are proved. The model of functioning and development of the regional tourist market on the basis of the system approach is developed.

Keywords: tourist sphere of the region, tourist and recreational resources, regional management mechanisms, strategic management, regional tourist marketing, innovative development.